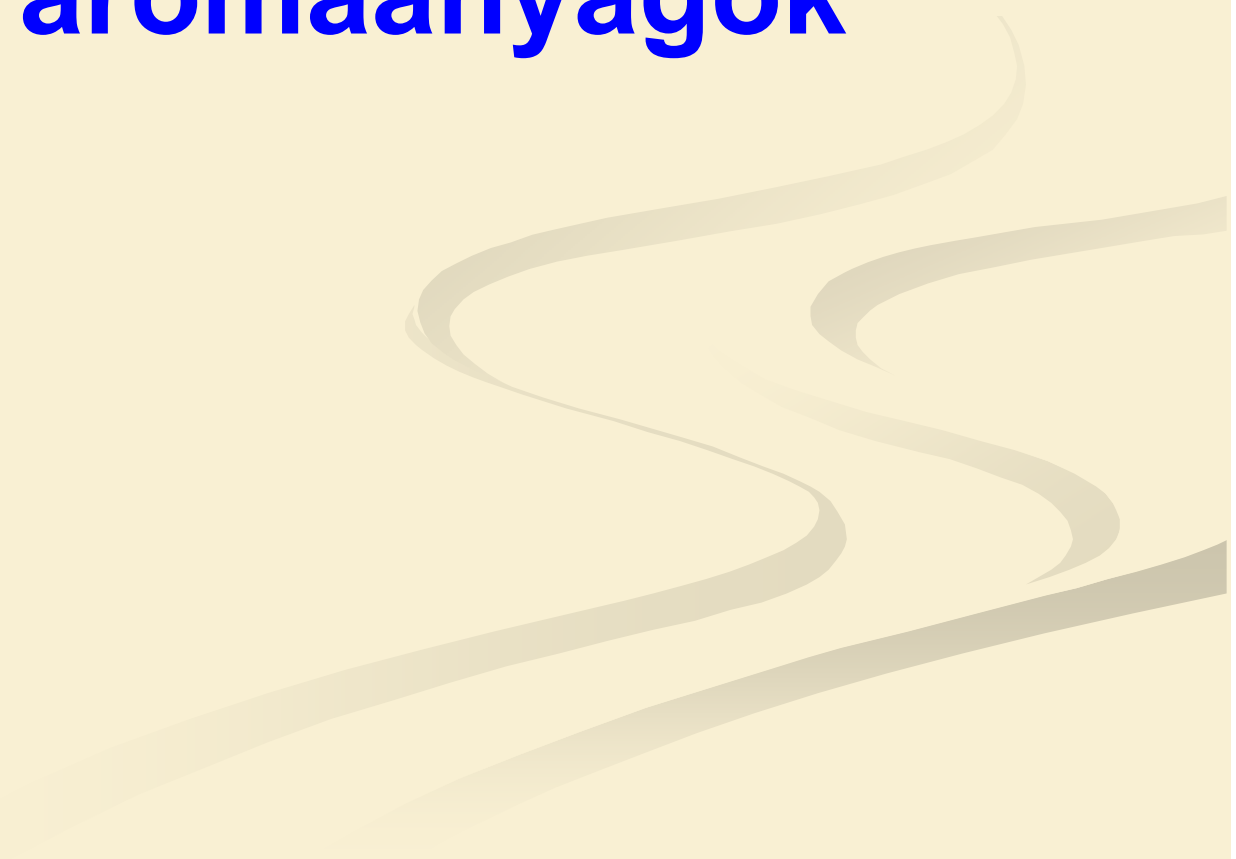

Íz- és aromaanyagok

The background is a solid light beige color. In the bottom right corner, there are several overlapping, wavy, light grey lines that create a sense of movement or steam, suggesting the theme of taste and aroma.

Ízérzet: az oldatok ingerkeltő hatása az agyközpontban.

Szagérzet: gázállapotú anyagok agyközpontban keletkező tudata;

szaglás + ízérzet együttesen = zamat

Zamatanyagok

Ingerküszöb: az a legkisebb koncentráció, amelyet még érezni tudunk.

Ízanyagok

négy alapíz: édes, keserű, savanyú, sós;

Édes ízhatás:

- korábban: hidroxilcsoportok jelenléte,
- ma: AH/B elmélet: ízadó egység:
  - H-kötést létesítő proton + 0,3 nm-re lévő elektronegatív, kovalensen kötődő atom;
  - Az AH/B hidrogénkötéssel az ízreceptorhoz kapcsolódik;
- legújabban: édesség-háromoldal szerkezet
édes molekula lipofil része ↔ ízreceptor lipofil része.

Természetes édesítőanyagok:

szénhidrátok: mono- és diszacharidok,

cukoralkoholok: D-szorbit, D-mannit, glicerin,

triterpének: enyhén csípős, édes íz.

Mesterséges édesítőszer: szacharin, szacharid,
aszpartám.

Édességi fok: 1g édesítőszer hány g szacharózzal ad hasonlóan édes ízt ugyanolyan térfogatú oldatban.

Molekuláris édességi fok: 1 g-molekulatömeg édesítőszer hány g szacharózzal ad hasonlóan édes ízt ugyanolyan térfogatú oldatban.

Édességi egység: édesítőszer édesítőképesége 1 kg szacharózra vonatkoztatva.

Édesítő képesség:

szacharóz: 100

szacharin: 55000

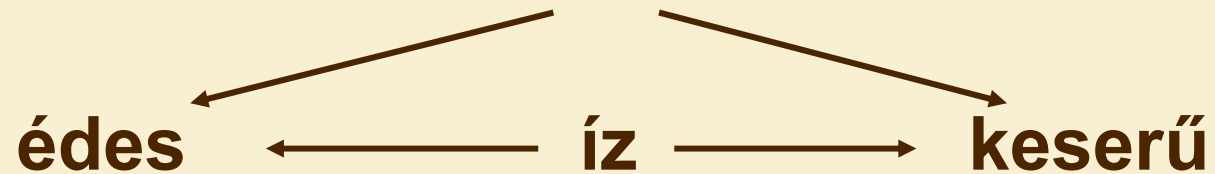
szacharid: 44000

Keserű ízhatás:

Egy poláros + egy apoláros csoport.

Esetenként keserű és édes íz együtt jelenik meg.

A molekula térbeli szerkezete dönt

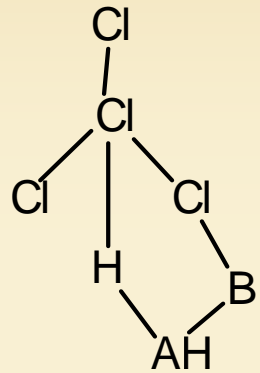

Aminosavak D-izomerei: édesek,
L-izomerei: keserűek
(pl. sajt íze).

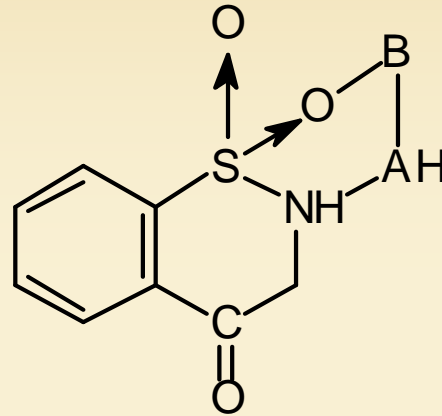
Keserű ízanyagok:

- **kinin alkaloid: a keserű íz alapvegyülete; ízküszöb: 10 mg/kg,**
- **kreatin: levesek keserű íze,**
- **koffein: mérsékelten keserű (kávé, tea, kóladió)
ízküszöb: 150–200 mg/kg,**
- **teobromin: purinvázis alkaloid (kakaócserje, bab),**
- **humulon, lupulon: komlóban,**
- **limonin: citrusfélékben,**
- **naringin: flavonon-glikozid,**
- **peptidek, aminosavak, hidrolizátumok apoláros oldallánca,**
- **keserű sók: ionátmérő 0,6 nm fölött; MgCl₂: átmérő: 0,85 nm.**

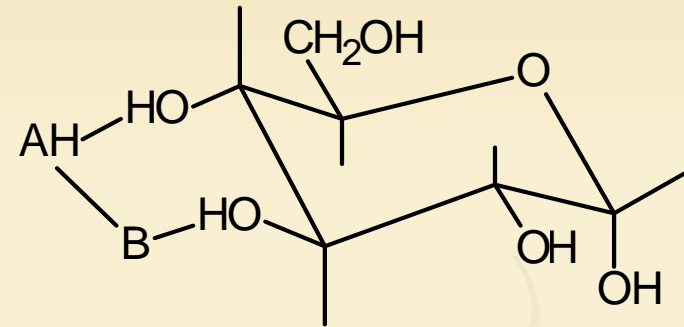
Az ízérzet kialakulása a kloroform, a szacharin és a D-glükóz esetén

kloroform

szacharin

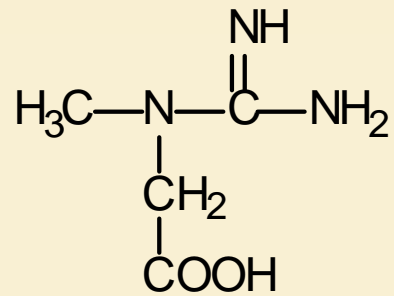

D-glükóz

↓
Na-sója a szacharid

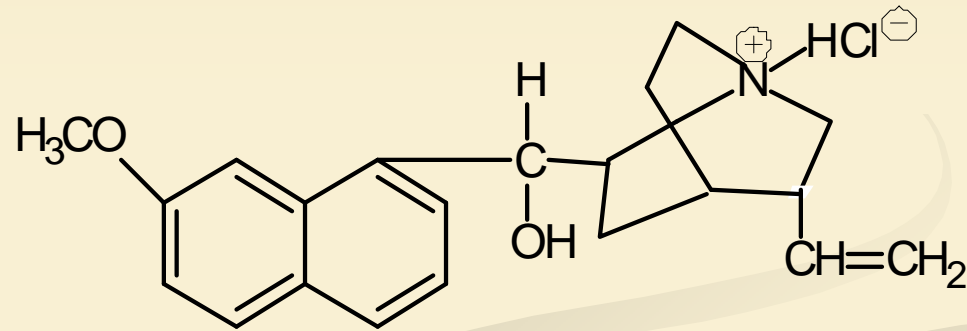

levesek keserű íze

kreatin

**a keserű ízérzékelés
alapvegyülete**

kinin-klorid

Sós ízhatás:

Tiszta sós íz: NaCl, LiCl,

Többi só: komplex ízű (édes, keserű, savanyú, sós keveréke).

K-ion: édes-keserű; Mg-ion: keserű; Al-ion: édes-fanyar-sós,

Na-laurát: szappan ízű.

Anionok: gátolják az ízhatást.

Savanyú ízhatás:

Savak: citromsav, ecetsav, tejsav

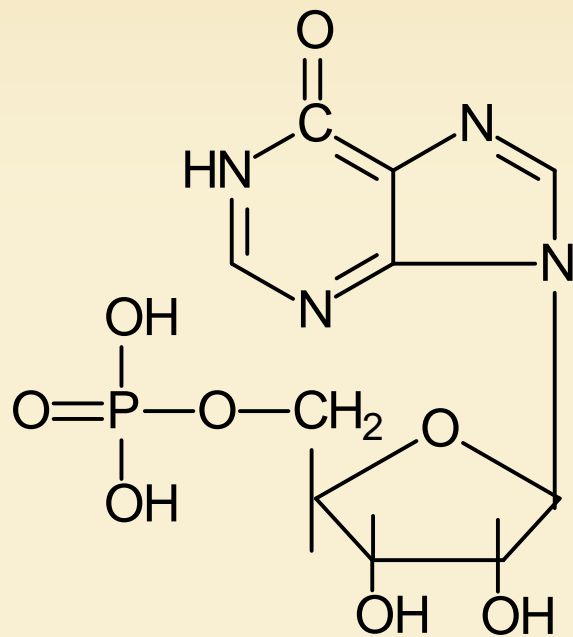
Függ: koncentráció, molekulatömeg, disszociáció, molekulaméret, polaritás.

Ízfokozó anyagok:

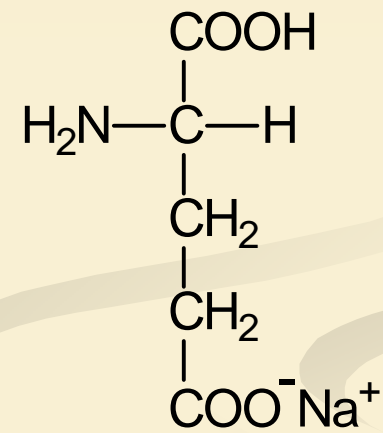
Az ízanyagok hatását a szájban fokozzák.

Legfontosabb ízfokozók: Na-L-glutamát, 5'-inozin-monofoszfát, 5'-ribonukleotidok, maltol, etil-maltol – édes élelmiszerekben ízfokozók.

Kimutatási küszöböt csökkentik!

5'-inozin-monofoszfát

L-glutamát-Na

Fanyar ízhatás:

Száraz érzet és összehúzódás a szájüregben.

**Tanninok, polifenolok + fehérjék → aggregáció
→ fanyar íz.**

Kellemes: tea, vörösbor

Fanyar ízanyagok: tanninok

- **depszidek: fenolkarbonsav + fenolkarbonsav-észter,**
- **klorogénsav: pörkölt kávé,**
- **gallotanninok, ellagén cserzőanyagok, katechinek.**

Csípős ízhatás: éles, égető, szúrós érzet.

Hűsítő érzet: mentaszerű zamattal társuló hatás
(-)-mentol, kámfor.

Ízhatást befolyásoló anyagok:

- savanyú elfedi az édeset,
- NaCl: fehérjék kellemes telt ízét kiemeli,
édes, savanyú $\longrightarrow$ keserűvé változtatja,
- hőmérséklet.

Ipari feldolgozás során kialakuló zamatanyagok

Füstölés: ecetsav, hangyasav, metil-alkohol, formaldehid, acetaldehid, aceton, fenol, krezol.

Diffúzióval az élelmiszerbe vándorolnak.

Pörkölés: különböző hőmérsékleten végzett hőkezelés.

Maillard-reakció, karamellizáció,

Szacharózból $\longrightarrow$ diacetil, acetilmetil-karbinol, oximetil-furfurol, glioxán,

Fehérje $\longrightarrow$ huminanyagok; dekarboxilezés: aminok,

Fehérje + szénhidrát $\longrightarrow$ melanoidinek,

Zsiradékok: színváltozás: sárga $\longrightarrow$ barna

Kakaóbab, kávébab: új zamatanyagok

Aroma- vagy illatanyagok

Szagérzetet keltenek.

Küszöbkoncentráció: még elegendő a szagérzet felismeréséhez.

Alliumfélék kéntartalmú illóanyagai: vöröshagyma, fokhagyma, póréhagyma.

Prekurzor: S-(1-propenil)-L-cisztein-szulfoxid $\longrightarrow$
alliináz enzim $\longrightarrow$ szulfénsav + ammónia +
piroszőlősav

Tiopropanol-S-oxid: könnyeztető hatású, a friss hagyma jellegzetes illata.

Főtt hagyma: merkaptánok, diszulfidok, triszulfidok, tiofén.

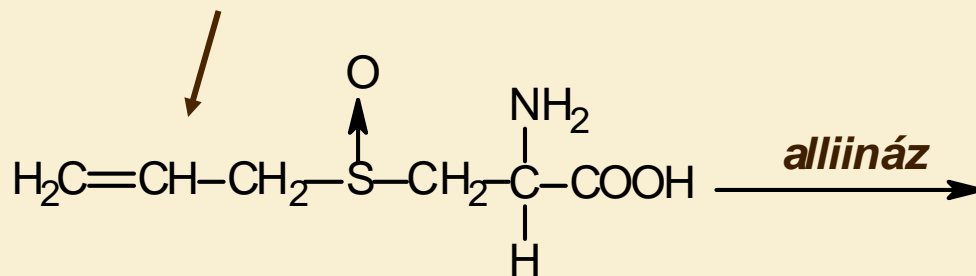
Fokhagyma:

Prekurzor: S-(2-propenil)-L-cisztein-szulfoxid.

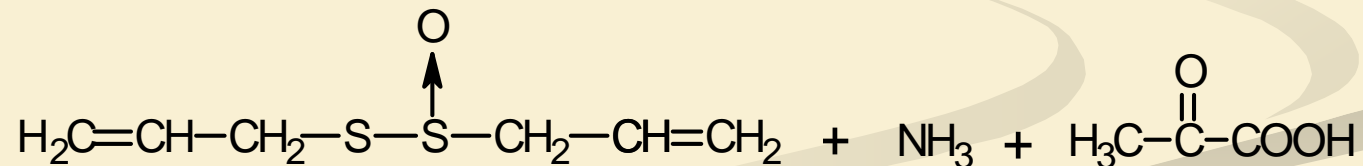
**Allicin (diállil-tioszulfínát): fokhagyma szag;
könnyeztető vegyület nem keletkezik;**

A friss fokhagyma fő aromaanyagának képződése

S-(2-propenil)-L-cisztein-szulfoxid

alliináz

diállil-tioszulfínát (allicin)

piroszőlősav

Keresztes- (káposzta, kelbimbó, retek, torma) és **ernyősvirágzatúak** (petrezselyem) S-tartalmú illatanyagok.

Friss illatérzet:

tioglikozidok $\xrightarrow{\text{glükozinoláz}}$ izotiocianáz

Zöld-földes érzet: metoxi-alkil-pirazin

Zsírsavak enzimes bontása során keletkező illatanyagok

Telítetlen zsírsavakból $\longrightarrow$ aromaanyagok

Linolénsav $\xrightarrow{\text{lipoxigenáz}}$ paradicsom, uborka

aromaanyagai

C₆-vegyületek: friss, vágott fű,

C₈-vegyületek: gombaillat,

C₉-vegyületek: uborka, dinnye,

C₆, C₉: primer alkohol és aldehid,

C₈: szekunder alkoholok és ketonok.

**Hosszú szénláncú zsírsavak β -oxidációja $\longrightarrow$
kellemes gyümölcsaromák,**

C₉-C₁₂ karboxisavak gyűrűzáródás $\longrightarrow$ γ - és δ -laktonok,

**acilgliceridek hidrolízise $\longrightarrow$ kellemetlen illatú
szabad zsírsavak.**

Illatreverzió: szójaolajban linolsav autooxidációja kellemetlen, nyersbab vagy fűízű zamat.

Keményített illat: hidrogénezés vagy tengeri állatok hosszabb tárolás után.

Zsír bontó enzimek hatására: *endogén lipázok*, tej lipoprotein enzimje → zsírsavak.

Fosfolipázok: foszfatidokat bontják → telítetlen zsírsavak *lipoxigenáz* → friss zöldség illatú aroma-komponens.

Peroxidázok → gazdag illatú karbonilvegyületek.

Elágazó láncú aminosavakból: → transzaminálás, dekarboxileződés.

**Leu → izoamil-acetát (banán illatanyaga)
etil-3-metil-butirát (alma illatanyaga)**

Oxigéntartalmú terpének: kellemes aromájúak.

Tejsavas-etanolos erjedés:

homofermentatív: tejsav, aldehid, alkohol,

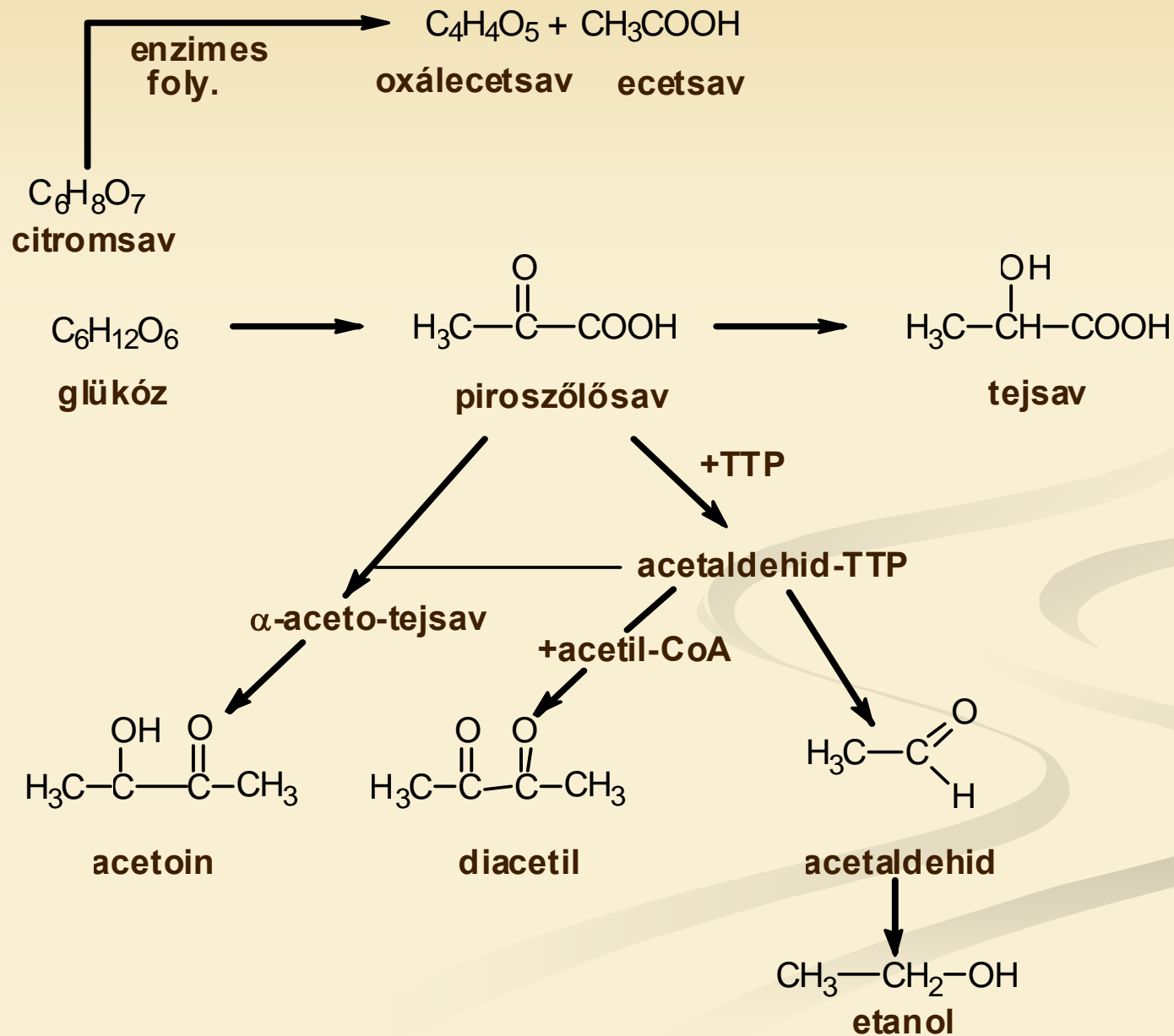
**heterofermentatív: tejsav, aldehid, alkohol +
diacetil, acetoin.**

**Zsírok, olajok autooxidációja: kellemetlen illat,
fémes íz;**

okozói: aldehidek, ketonok.

Hidroxizsírsavak vagy laktonok: kellemes illatúak is lehetnek.

A tejsavbaktériumok heterofermentatív metabolizmusa során keletkezett illatkomponensek

Izomszövetek illóanyagai:

Birka-, bányahús édeskés zamata: közepes lánc hosszúságú zsírsavak, 4-metil-oktánsav.

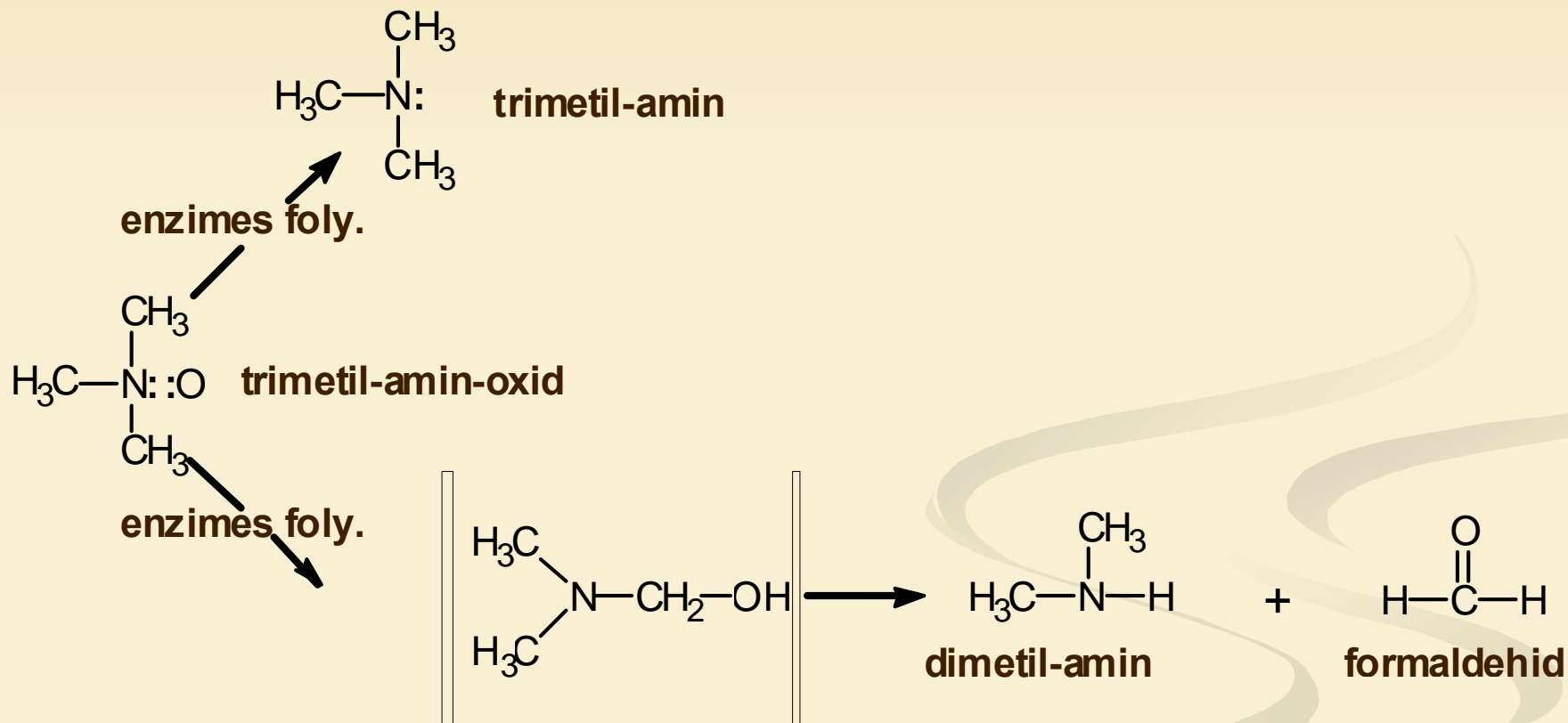
Sertéshús: γ -C₅, -C₉, -C₁₂ laktonok $\longrightarrow$ édeskés íz.

Párolt csirke: linolénsav, arachidonsav $\longrightarrow$ illatanyagok.

Haljellegű aroma:

trimetil-amin, dimetil-amin, trimetil-amin-oxidból.

A friss tengeri halak fontosabb aminvegyületeinek szintézise mikrobiológiai úton

Illatanyagok keletkezése hőkezeléskor:

- nyíltláncú vagy gyűrűs vegyületek,
- N-, O-, S-t tartalmazó heterociklusok,
- főzéskor: kén-hidrogén, ammónia, acetaldehid a cisztein bomlásából,
- kakaóbab pörkölése:
pirazin, heterociklusos vegyületek, aldehidek.

Karotinoid vegyületek oxidatív hasadása:

- β -damascenon: borok zamatanyaga,
- β -jonon: kellemes virágaroma anyag,
- teaspirán: tea kellemes aromája.

A tiazolinképződés főtt marhahúsban

